EENE NAGEDACHTENIS IN EERE.

O. G. HELDRING, Leven en arbeid. Leiden,
E. J. Brill, 1881.

Een ieder kent Heldring en zijn arbeidsveld: Hoenderloo, Steenbeek enz. — Toch zullen velen met graagte dit octavo-deel van 356 pag. doorlezen dat hen niet anders dan grootendeels bekende zaken voorhoudt. En waarom? Omdat men hier de tot stand koming van werkelijk schoone resultaten uit een klein begin, aan den binnenkant zal kunnen nagaan. Welke was de eerste aanleiding, welke waren de middelen tot uitvoering en de aanknoopingspunten die noodig waren, zoowel in de hoogste als in de laagste klasse der maatschappij, om op eenigzins breede schaal het programma te kunnen verwezenlijken „te redden wat anders verloren was!”

Hij die de werken van Heldring niet alleen in de uitkomst, maar ook in oorsprong en wasdom, en als samenhangend geheel wil leeren kennen, vindt hier de gelegenheid.

Een der zonen van den hoogst verdienstelijken man heeft de goede gedachte gehad, om de aantekeningen zijns vaders tot een doorlopend geheel, in den vorm eener *autobiografie* te redigeeren. Die ter hand genomen taak is gelukkig geslaagd, en heeft het nederlandsch publiek met een werkje begiftigd, dat den schrijver even als den *author intellectualis* alle eer aandoet.

Het verwerken der opteekeningen alsof men een aan één stuk geschreven gedenkschrift voor zich heeft, is uitstekend gelukt. Zonder grootspraak of jacht op welwillendheid, en overal met den diepen ernst het onderwerp waardig, voeren ons deze bladzijden dat werkdadige leven door: de kindsche jaren, de opleiding, den studeertijd, de aanvaarding van het leeraarsambt, waaruit zich al spoedig die geheel eigendommelijke werkkring ontwikkelde die Heldring kenmerkt: praktische armenzorg, waarbij hoogere ver-

troosting en opwekking nooit werd vergeten; in het leeraarsambt, eene uitoefening die nimmer op de stoffelijke belangen uit de hoogte neerzag, maar die veeleer ten gevolge had om den vaak zoo harden strijd voor het dagelijksch brood met meer opgewektheid en met beter gevolg te doen strijden.

Aan het eerste gedeelte van 's mans leven is niet te veel gewijd; juist genoeg om zijn degelijken, krachtigen aard te doen uitkomen; wat er van anecdoten in voorkomt, is eenvoudig en altijd juist te pas. De studiën, de intree in het predikantsleven, de vrijving en strijd daar ondervonden, dat alles houdt ook niet te lang bezig, en is doorgaans aangenaam boeiend. Dadelijk blijkt, dat de krachtige menschlievende man aan het predikantsleven, in gewonen zin opgevat, niet genoeg had. Hij ziet en gevoelt dagelijks — in menige kleine bijzonderheid wordt dat aangestipt — dat voor een doorzettende wil, in de goede rigting werkzaam, ontzaggelijk veel te doen valt ook buiten het eigenlijke zieleleven; dat de velden wit zijn om te oogsten, maar de arbeiders weinige. Eens het oog op die rigting verkregen hebbende, twijfelt hij niet meer, doch gaat er met al de energie van zijn karakter op los. Op dat gedeelte van zijn leven, de gaandeweg volle toewijding aan praktische stichtende philanthropie, valt het volle licht.

Gulden wenken en beschouwingen over armenzorg, kolonisatie, heideontginning, onderwijs, weezenverpleging, matigheid, gevangeniswezen, bestrijding van bijgeloof, zijn op elke bladzijde te vinden. De vergelijking van kerk, staat en particuliere zorg bij het kippenvoeren door man, vrouw en alle voorbijgangers, is geestig geschetst. De oudheidkundige nasporingen wekken belangstelling, en treffend is haar weldadige invloed op een gemoedskranke wiens lichaams- en geestes inspanning daarop door H. gerigt werd. Bij menige levendige beschrijving wandelt men aan de zijde van den opgewekten man in gedachte de schoone Geldersche dreven door; wij kijken in zekere spanning mede bij het graven van den put te Hoenderloo, en kunnen eene medelijdende verbazing niet weerhouden bij de heksen-praatjes onzer negentiende-eeuwsche boeren!

De bladzijden over de ellende in de Betuwe tijdens de aardappelziekte in 1845 en 1846 zijn indedaad belangrijk, en kunnen nog met vrucht gelezen worden; met zijn praktischen blik gaat Heldring al spoedig tot den oorsprong van het kwaad.

„Door den hongersnood waarvan ik getuige was geweest, werden gedurende de eerstvolgende jaren mijne gedachten als van zelve gericht op verbetering van volkstoestanden.

„Het eerste dat behoorde afgeschaft te worden was, naar het mij voorkwam, de belasting op het gemaal. Immers, de toenemende cultuur van den aardappel had voor een groot deel haar grond in de belasting op consumtie-artikelen als graan, brood enz. In een brochure *Noodkreet over de belasting op het gemaal en den hoogen prijs van het brood*, toonde ik aan, dat de arme man, wien de aardappelen ontzonken, wien alles tegengeloopen was, en die gemiddeld 45 cents per dag verdiende, dat is *f* 140 in het jaar, daarvan nagenoeg *f* 20 moest missen voor de allernoodlottigste belasting op voedingsmiddelen . . .

. . . in een jaar tijds steeg de belasting op het gemaal in ons kleine Hemmen van *f* 500 tot *f* 600, en dat op naauwelijks 150 zielen; hoeveel moest het dan wel in grotere steden of dorpen wezen.”

Voorts lezen wij: „veel treuriger nog was het volgende: het minder goede graan, dat men achterworp noemt en dat den arme een goedkoop brood zou kunnen verschaffen, werd door de boeren om de belasting te ontgaan, liever verbruikt als voedsel voor de varkens, dan dat zij het verkochten.”

Die regelen getuigt van een gezonden economischen blik, en de herinnering is ook thans niet overbodig. Immers soortgelijke bezwaren, in dezen of genen vorm, zijn aan alle accijnsen op levensbehoeften verbonden, en bij de stemmen die zich weer nu en dan ten gunste der accijnsen doen hooren, kan een echo uit „dien goeden ouden tijd” nog zijn nut hebben.

Wij willen geen analyse van het boek geven, een ieder begrijpt over welke zaken de inhoud loopt: de wording van Hoenderloo, van een armzalige hoop plaggen-hutjes door stroopers bewoond, tot een degelijk, welvarend, heide-overwinnend dorp; de stoffelijke en geestelijke opleiding van dorpsbewoners in Volks-almanaken en andere populaire geschriften; later — vooral na een bezoek der Vrouwengevangenis te Gouda — de bemoeijingen voor Steenbeek, Talitha, Bethel, ten slotte in 1871 de kerk op den vlugtheuvel, in één woord, de opkomst van de groep instellingen als „de gestichten van Zetten” bekend, dat alles vinden wij op aangename, onderhoudende wijze voorgesteld.

Met een opregtheid die overal doorstraalt, met naïveteit soms, spreekt Heldring van zijne plannen, zijn twijfel, zijn strijd tegen bezwaren, en zijn overwinningen. Hij gunt ons een blik in zijne werkplaats, de nimmer rustende werkplaats van dat leven dat werken wilde zoolang het dag was, dat vast besloten was tot heil van zijn medemenschen te woekeren met al de gelukkige gaven

van ligchaam, van geest en van hart, die zoo ruimschoots zijn deel waren.

Heldring was naar onze meening de philanthroop in de ware, goede beteekenis van het woord. Even als Suringar heeft hij door taaije volharding en diepe overtuiging veel tot stand mogen brengen, misschien meer. Maar het arbeidsveld dier beide maanen lag dan ook afzonderlijk, en Heldring had de gelukkige gave, door opvoeding en omstandigheden nog begunstigd, om met al de voordeelen en het overwigt van fijne intellectueele beschaving gewapend, toch zóó dicht, in en met het volk, ja met de onderste rangen der veldarbeiders te kunnen leven, dat hij op de hoogte bleef hunner ware behoeften. Men vindt dat niet veel. Het is niet genoeg den volkston te kennen en, als er aanraking is, daardoor invloed op het volk te kunnen hebben, — neen, maar zijn geheele leven aan zoodanigen omgang te wijden, en daarbij toch voortdurend in de beschaafde kringen werkzaam te zijn en invloed te hebben — dat is indedaad een bijzonder standpunt dat door Heldring glansrijk is ingenomen en benuttigd. Mogten er meer dergelijke aanrakingspunten, dergelijke bindende, stichtelijke en stichtende krachten gevonden worden!

Zulke boeken doen goed. Hier spreken *mémoires d'outre-tombe* die in opregte, niet opgesmukte taal nog eens voor oogen stellen wat de vaste wil van één man kan te weeg brengen, — en die, hopen wij, ten gevolge zullen hebben dat de stichter van zooveel goeds, en vooral de ruime opvatting van philanthropie die de zijne was, iets minder spoedig zullen vergeten worden. En dat ware al veel.

Moge zijn werk in den ruimen milden geest waarin hij het aanvaardde, worden voortgezet.